

Від спорту дитячо-юнацького до Олімпійських вершин

Херсонський державний університет (м. Херсон)

Постановка проблеми. Перспективність розвитку національної фізичної культури зумовлена й самою українською традицією, й актуальністю спортивного чинника у світовому розвитку. Тенденції у зміні ставлення до фізичної культури, спорту з боку широкого загалу й державних структур уже означені. З розумінням цього прийде необхідність звернутися до історичного досвіду українського народу в галузі фізичного виховання й спорту. До того досвіду, який із часом повинен стати матеріалом для фундаменту в розбудові національної системи фізичної культури [2; 3; 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історія спорту налічує багато століть, упродовж яких урізноманітнювалися його форми, методи та засоби, а також змінювалися роль та значення цього виду людської діяльності у суспільстві [5; 6]. До цих пір, унаслідок багатьох об'єктивних та суб'єктивних причин, немає достатньо цілісної картини зародження, розвитку й функціонування української фізичної культури та спорту, що потребує додаткових досліджень у цьому напрямі [1; 2; 7].

Мета нашого дослідження – розглянути зміст і закономірності розвитку дитячо-юнацького спорту на Херсонщині.

У ході роботи сформульовано її **завдання**:

- розглянути процес становлення і розвитку дитячо-юнацького спорту як історико-соціальної проблеми;
- окреслити проблеми й перспективи розвитку дитячо-юнацького спорту в Україні.

Організація та методи дослідження – аналіз архівних матеріалів; вивчення наукових джерел та періодичної преси; вивчення та аналіз досвіду видатних діячів фізкультурно-спортивного руху в Україні; бесіди.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наше дослідження є одним із кроків до вивчення досвіду, ідейної спадщини фізичної культури в Україні, однією зі спроб відновити забуті імена. Тому, використовуючи наукові методи дослідження, ми прагнули здійснити об'єктивний аналіз її розвитку.

Шлях спортсмена від новачка до сформованого атлета, здатного успішно вирішувати найскладніші завдання у спорті вищих досягнень, являє собою два великих, послідовних етапи: дитячо-юнацьку та дорослу підготовку [1; 5; 6; 7].

Дитячо-юнацькі спортивні школи за чіткою організацією їх роботи та високою якістю педагогічної діяльності тренерсько-викладацького складу є відмінними базами для залучення дітей, підлітків та юнаків до систематичних занять спортом, виховання кваліфікованих спортсменів, гармонійно розвинених членів суспільства [2; 3; 4].

На сьогодні в Херсонській області створена і діє система підготовки спортсменів високого класу. Працює 50 дитячо-юнацьких спортивних шкіл (ДЮСШ), у яких займається 19 729 дітей і підлітків, із яких 4 712 – дівчата. Шість із них розміщені в місті Херсоні. Ці школи створюються в системі Міністерства освіти і науки України. У них розвивається 34 види спорту. У цих навчальних закладах працює 626 тренерів-викладачів, із яких 366 штатних. Крім цього, в області в цю систему входять вісім дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву (ДЮСШОР). У цих підрозділах займається 2 551 спортсмен, працює 106 тренерів-викладачів, із яких 74 штатних. В області також працює Херсонське вище училище фізичної культури (ХВУФК), у якому займається 350 осіб, працює 48 тренерів, серед них 28 штатних. Діє школа вищої спортивної майстерності (ШВСМ), у якій займається 149 учнів, працює 22 тренери, із яких шість штатних.

Крім цього, в області працюють спортивні товариства: “Динамо”, “Колос”, “Україна”, “Спартак”, спортивний клуб “Перший яхт-клуб ВМС України”. При педагогічному університеті відкрито факультет фізичного виховання та спорту.

Наприкінці 30-х років фізична культура і спорт все міцніше входять у систему навчально-виховної роботи. Підвищується увага до позакласних та позашкільних занять гімнастикою та спортивними

іграми [1; 3]. Усе це зумовило необхідність створення спеціалізованих закладів освіти, які б займалися фізичним розвитком дітей у позаурочний час.

У 1944 р. Херсонський міськвиконком приймає рішення про відкриття дитячо-юнацької спортивної школи № 1. Ця школа стала першим спортивним навчальним закладом для дітей та юнацтва.

За піввіковий період у ДЮСШ працювали заслужені тренери СРСР, УРСР, поважні педагоги, які зробили великий внесок у розвиток фізичної культури і спорту Херсонщини та України. Це, зокрема, М. А. Сотниченко, який виховав і проклав шлях у великий спорт Ларисі Латиніній – неодноразовій чемпіонці Олімпійських ігор та світових першостей; К. С. Свиридов – вихованка якого, Ольга Кошелева, змагалася на XVI Олімпійських іграх; тренери А. А. Юра, М. Є. Калмикова, С. П. Букацель, Чернявський, Н. І. Клименко та ін. Вони виховали неодноразових переможців та призерів республіканських змагань: Б. Фадеева, Б. Шапіро, А. Колумбета, А. Скороход, Т. Галку.

У школі виховувалися перші чемпіони незалежної України з футболу (1993 р.): А. Головка (тренер Є. Г. Кузовенко), С. Воронецький (тренер П. П. Грішков); гравці національної збірної України з футболу: А. Головка, Ю. Мартинов (1996 р); призер світових і європейських першостей із волейболу – Д. Дерев'янченко (тренер О. В. Гена); члени провідних команд України з футболу, волейболу: В. Запорожченко, К. Тупчиєнко, І. Шелест, І. Тартаковський, В. Гольдрін, О. Сокол та ін.

На сьогодні у сфері дитячо-юнацького спорту існує багато проблем, які, у свою чергу, потребують певних дій із боку керівних організацій.

У зв'язку з недостатнім фінансуванням виникають певні перешкоди для проведення спортивно-оздоровчих зборів, придбання спортивної форми, забезпечення харчуванням, не вистачає коштів для придбання або хоча б ремонту спортивного інвентарю, потребують капітального ремонту спортивні споруди. Звичайно, все це ускладнює підготовку провідних спортсменів до змагань і, таким чином, призводить до зниження спортивної майстерності.

На сьогодні виникає необхідність у переведенні ДЮСШ з місцевого на державне фінансування. Потрібно проводити фінансування ДЮСШ за нормативами, відповідно з кількістю учнів, їх спортивною підготовкою (I спортивний розряд, КМС, МС, МСМК, ЗМС), кількістю підготовлених членів збірної команди України та видів спорту; передбачити кошти на проведення навчально-тренувальних зборів, участі у змаганнях, літнього оздоровлення, придбання спортивної форми, інвентарю та устаткування, медичного забезпечення спортсменів; передбачити кошти на будівництво сучасних спортивних споруд: “Кожній спортивній школі – спортивний зал”; забезпечити фінансування на підвищення кваліфікації та перепідготовку фахівців, що працюють у сфері дитячо-юнацького спорту.

Сьогодні спортивні школи Херсонщини займають одне з провідних місць у країні, вони готують майстрів найвищого класу. За представництвом спортсменів міжнародного класу, олімпійців не великий за масштабами і населенням Херсон навряд чи має аналоги не лише в країні, а й у світі. Але сьогодні у школах існує чимало проблем. І це зрозуміло: не можна весь час віддавати, нічого не одержуючи натомість. Сьогодні школи з провінційного містечка, про яке в багатьох країнах і не чули, продовжує виховувати майстрів, що стають відомими у всьому світі.

З 1988 р. існує Херсонське вище училище фізичної культури. Навчання в ньому охоплює 10 видів спорту: вільна боротьба, кульова стрільба, академічне веслування, веслування на байдарках і каное, гандбол (жінки), настільний теніс, спортивна гімнастика, легка атлетика, боротьба, важка атлетика. Працює 27 заслужених тренерів України, п'ять заслужених працівників фізичної культури та спорту, 47 педагогічних працівників мають вищу кваліфікаційну категорію. В училище за конкурсом набираються найобдарованіші вихованці дитячо-юнацьких клубів фізичної культури та спортивних шкіл. Це один із провідних навчально-виховних закладів України з підготовки спортсменів. Тільки за останні п'ять років тут підготовлено чотирьох заслужених майстрів спорту України, 12 майстрів спорту міжнародного класу, 120 майстрів спорту, сотні кандидатів у майстри, 57 чемпіонів та призерів Європи, 45 чемпіонів світу. Понад 250 своїх вихованців делегувало училище в збірні команди України в чемпіонатах Європи, світу, Олімпійських ігор.

Далеко за межами нашої країни відомі прізвища Тетяни Лисенко – дворазової олімпійської чемпіонки, Наталії Калініної – абсолютної переможниці Ігор доброї волі у Сієтлі (США), чемпіонки світу Вікторії Карпенко, абсолютного чемпіона Європи, призера Олімпійських ігор Олександра Береша та інших.

За підсумками Олімпіади училище посіло 2-ге місце серед аналогічних закладів. За підсумками минулого року училище увійшло в трійку кращих в Україні.

Починаючи з 1952 р., славні сторінки Українсько спорту пишуть наші земляки, чемпіони та призер Олімпійських ігор. Серед них найвидатніші: І. Сотников, Л. Латиніна, І. Головачов, Г. Карюхін, В. Юрченко, С. Чухрай, В. Борзов, С. Пострехін, С. Кирсанов, Л. Аржанникова, Т. Лисенко, В. Раєвський, А. Іграєв, О. Капустін, О. Марченко, В. Раєвський, Г. Балабанова, В. Терещенко, К. Юрченко, О. Іграєв, О. Шапарна, О. Береш, В. Карпенко, В. Піскунов, Ю. Білоніг, Ю. Нікітін, О. Олефіренко, О. Морозова, І. Гончарова, А. Бородіна, М. Вергелюк. Вони здобули на найпрестижніших спортивних змаганнях – Олімпійських іграх – 21 золоту, 12 срібних та 13 бронзових нагород.

Незважаючи на важке фінансове становище, у ДЮСШ робиться все можливе для збереження кадрів, продовжується відновлення навчально-спортивних баз, які є центром спортивного вдосконалення юні.

Шляхи подолання цих недоліків – у пристосуванні навчально-спортивної роботи до економічних умов в Україні.

Сьогодні цілком зрозуміло, що фінансування системи юнацького спорту практично повністю із державного бюджету, як це було в СРСР, є нереальним у зв'язку з економічною ситуацією, що склалася, і змінами у підході до спорту взагалі.

Вважаємо, для того, щоб організувати ефективну систему фізичного виховання та спорту в Україні, потрібен не тільки аналіз історичного досвіду формування галузі та досвід провідних держав світу, а й оцінка реального стану розвитку галузі.

Висновки. Проведений аналіз дає змогу за матеріалами дослідження визначити напрями подальших перспективних наукових досліджень, пов'язаних із місцем та значенням дитячо-юнацького спорту в системі освіти й виховання підростаючого покоління; вдосконаленням організаційної структури дитячо-юнацького спорту; стратегією співпраці державних, громадських, молодіжних, політичних, культурологічних організацій у сфері фізичного виховання дітей та юнацтва; матеріально-технічним, медичним і науково-методичним забезпеченням підготовки юних спортсменів для участі у змаганнях різного рівня.

Література

1. Бака М. Спортивне п'ятиріччя України.– К.: Молода гвардія, 1986.– С. 3.
2. Вацеба О. М. Нариси з історії західноукраїнського спортивного руху.– Івано-Франківськ: Лілея НВ, 1997.– 231 с.
3. Гуськов В. Н. Некоторые тенденции развития спорта в XXI веке // Современный олимпийский спорт: Тез. докл. II Междунар. науч. конгр.– К., 1997.– С. 3–4.
4. Мічуда Ю. П. Проблеми вдосконалення механізму державного управління сферою фізичної культури і спорту в Україні // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: Зб. наук. пр.– Луцьк, 2002.– Т. 1.– С. 26–28.
5. Пономарев Н. И. Социальные функции физической культуры.– М.: Физкультура и спорт, 1991.– 543 с.
6. Столбов В. В. История физической культуры.– М.: Просвещение., 1989.– С. 3–12.
7. Цьось А. В. Розвиток фізичного виховання на території України з найдавніших часів до початку XIX ст.: Автореф. дис. ... д-ра наук з фіз. вих: 24.00.02 / НУФВСУ.– К., 2005.– 21 с.

Анотації

У статті проаналізовано та узагальнено історію розвитку дитячо-юнацького спорту на Херсонщині. Визначено проблеми й перспективи розвитку дитячо-юнацького спорту в Україні.

Ключові слова: *фізична культура, дитячо-юнацький спорт, спортивні досягнення.*

В статье проанализировано и обобщено историю развития детско-юношеского спорта на Херсонщине. Определены проблемы и перспективы развития детско-юношеского спорта в Украине.

Ключевые слова: *физическая культура, детско-юношеский спорт, спортивные достижения.*

In article it is analysed and is generalized a history of development of child-youthful sports on Kherson Province. Problems and prospects of development of child-youthful sports in Ukraine are determined.

Key words: *physical training, child-youthful sports, achievements in sport.*